

Iwona Czaplicka-Kozłowska

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

AGROTURYSTYKA W STRATEGIACH ROZWOJU GMIN WARMII I MAZUR

AGRO-TOURISM IN STRATEGIES OF DEVELOPMENT OF COMMUNES FROM WARMIA AND MAZURY REGION

Słowa kluczowe: agroturystyka, strategia, samorząd gminny, obszary wiejskie, gospodarstwo agroturystyczne

Key words: agrotourism, strategy, local community, rural areas

Synopsis. Wraz z rozwojem turystyki rośnie zainteresowanie szczególną formą wypoczynku, jaką jest agroturystyka. Wiąże się ona z obszarami wiejskimi i wykorzystaniem przyrodniczych, produkcyjnych i usługowych funkcji wsi. Agroturystyka obok turystyki staje się ważną gałęzią gospodarki. Aby uzyskać odpowiedź na pytanie, czy lokalne władze samorządowe podejmują działania wspierające rolników w tworzeniu gospodarstw agroturystycznych oraz tworzą sprzyjające warunki do rozwoju agroturystyki, przeanalizowano strategie rozwoju gmin Warmii i Mazur.

Wstęp

Rozwój turystyki jest zjawiskiem w ostatnich latach o szczególnej dynamice wzrostu. Wraz z tym rozwojem wzrasta również zainteresowanie formą wypoczynku, jaką jest agroturystyka. Ta forma wypoczynku wiąże się z obszarami wiejskimi i wykorzystaniem przyrodniczych, produkcyjnych i usługowych funkcji wsi. Agroturystyka jest rodzajem turystyki wiejskiej, związanym z organizowaniem przez rodzinę rolniczą pobytu dla turystów we własnym gospodarstwie [Wiatrak 1995]. Dotyczy ona różnych form spędzania czasu wolnego, usług turystycznych świadczonych w obrębie gospodarstwa rolnego [Sikora 1999]. Agroturystyka wiąże się z pobytem w gospodarstwach rolnych, które rozbudowały swoje funkcje o możliwość przyjmowania turystów. Jak pisze Młynarczyk [2002], agroturystyka jest adresowana głównie do turysty indywidualnego spragnionego ciszy, spokoju i ucieczki od zgiełku życia miejskiego. Odbiorcami usług agroturystycznych są ludzie pragnący obcowania z naturą i szczególnie aktywni. Wieś dostarcza takim osobom bliskości walorów przyrodniczych, czystości oraz ciszy, spokoju, zdrowej żywności, wiejskiego stylu życia, folkloru, odkrywania walorów przyrodniczych i kulturowych, zatem tego, czego nie ma w mieście. Autor ten dzieli agroturystów na przebywających długo w gospodarstwach agroturystycznych, krótko oraz wybierających taką formę wypoczynku w czasie weekendów i wędrowek po kraju.

Problemem podjętym w artykule jest wykorzystanie przez samorządy lokalne uprawnień, jakie otrzymały po 1990 roku do wpływania na rozwój lokalny, szczególnie na kształtowanie warunków do uprawiania na jej obszarze turystyki i agroturystyki. W tym celu podjęto badania nad działaniami gmin Warmii i Mazur zmierzającymi do rozwoju turystyki, szczególnie przeanalizowano strategie samorządów gminnych oceniając plany związane z rozwojem agroturystyki. Agroturystyka obok turystyki staje się ważną gałęzią gospodarki. Rozwój agroturystyki umożliwia gospodarczy rozwój wielu regionów, prowadzi do ożywienia obszarów wiejskich i tworzenia alternatywnych dochodów wobec produkcji rolnej. Wiąże się z występowaniem atrakcyjnych obszarów wiejskich, różnorodnością krajobrazu związanego z rozdrobnioną strukturą agrarną oraz zasobami dziedzictwa kulturalnego. Na obszarach wiejskich stwarza możliwość uzupełnienia dochodów rolników z produkcji rolnej. Podobnie jak turystyka, wpływa na rozwój lokalnej infrastruktury, takiej jak urządzenia służące ochronie środowiska, urządzenia rekreacyjno-sportowe, punkty sprzedaży detalicznej, usługi gastronomiczne i inne.

Agroturystyka formą wiejskiej przedsiębiorczości

Agroturystyka jest formą działalności gospodarczej, świadczącej o aktywności osób prowadzących gospodarstwo rolne. Wiejska zabudowa, szczególnie w gospodarstwach indywidualnych, często umożliwia wygospodarowanie pokoi przeznaczonych do przyjmowania gości. Działalność agroturystyczna wymaga od mieszkańców wsi otwarcia się na nowoczesność i wyjścia ze stereotypów przypisywanych wsi i jej mieszkańcom. Obok typowej produkcji rolnej w gospodarstwach chłopskich, musi zrodzić się potrzeba rozbudowania funkcji gospodarstwa o nowe dziedziny, takie np. jak hodowla koni i tym samym proponowanie jazdy konnej, budowanie stawów i proponowanie wędkowania czy produkcja ziół i warzyw i zainteresowanie tą formą działalności rolniczej turystów. Jest to również umożliwianie turystom uprawiania myślistwa czy zbierania runa leśnego [Sikora 1995a,b].

Rozwój agroturystyki wymaga zgłoszenia takiej działalności gospodarczej do urzędu gminy. Nie wymaga jednak zgłoszenia, jako formy działalności gospodarczej, bowiem zgodnie z ustawą o podatkach i opłatach lokalnych [Dz.U. 1991] i ustawą o podatku dochodowym od osób fizycznych [Dz.U. 1991] za działalność gospodarczą nie uważa się wynajmu pokoi gościnnych w budynkach mieszkalnych na terenach wiejskich osobom przebywającym na wypoczynku, jeżeli liczba pokoi nie przekracza 5. Wolne od podatku dochodowego są dochody uzyskane z tytułu wynajmu pokoi gościnnych, w budynkach mieszkalnych położonych na terenach wiejskich w gospodarstwie rolnym, osobom przebywającym na wypoczynku oraz dochody uzyskane z tytułu wyżywienia tych osób, jeżeli liczba wynajmowanych pokoi nie przekracza 5. Dla rolnika prowadzącego gospodarstwo agroturystyczne najważniejsze jest uzyskanie dochodów umożliwiających zwiększenie rodzinnych zasobów finansowych. Jak pokazują badania, 81% gospodarstw agroturystycznych odnotowało wzrost dochodów po uruchomieniu działalności agroturystycznej [Krzyżanowska 2005]. Do korzyści należy doliczyć również wykorzystanie nadwyżek siły roboczej w gospodarstwie, zdobywanie nowych kwalifikacji i umiejętności przez rolników, bardziej intensywne wykorzystanie posiadanych obiektów oraz możliwość sprzedaży posiadanych produktów rolnych i przetworów. Korzyści wiążą się też z poprawą sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych, poprawą struktury gospodarczej obszarów wiejskich, aktywizacją ludności wiejskiej i kształtowaniem nowych postaw w ramach budowania wielofunkcyjnego rozwoju wsi [Kozak 2006].

Agroturystyka w działalności samorządów gminnych

Dużą szansą rozwoju turystyki jest tradycyjna struktura produkcji gospodarstw rodzinnych. Jednak dla rozwoju działalności agroturystycznej niezbędna jest pomoc organizacji zajmujących się rozwojem obszarów wiejskich, ośrodków doradztwa rolniczego, stowarzyszeń czy organizacji samorządu wiejskiego. Niewątpliwie rozwój agroturystyki przynosi większe efekty, gdy w realizacji zadań uczestniczą instytucje samorządowe, stowarzyszenia i cała społeczność lokalna. Wśród zadań, jakie samorządy gminne powinny realizować w zakresie agroturystyki jest przede wszystkim dbałość o infrastrukturę wspierającą gospodarstwa rolne prowadzące działalność agroturystyczną. Niezbędna jest przede wszystkim infrastruktura związana z utrzymaniem czystości i ładu przestrzennego.

Rozwój agroturystyki w gminach wiejskich wymaga od samorządu terytorialnego aktywnego udziału w rozwoju, zarządzaniu i promocji tej sfery lokalnej przedsiębiorczości. Władze lokalne powinny planować i kierować rozwojem agroturystyki. W ramach strategii rozwoju i bieżących działań gminy powinny stworzyć lub zainicjować powstanie infrastruktury obsługującej potrzeby odwiedzających, w tym przede wszystkim zorganizowanie dogodnej sieci dróg komunikacji lokalnej, zapewnienie bezpieczeństwa pobytu i zorganizowanie pakietu propozycji czyniących pobyt turystów w gminie atrakcyjnym. Duże znaczenie ma zwiększenie nakładów na promocję i działalność informacyjną, którą należy prowadzić w sposób ciągły i systematyczny, lepsze oznakowanie tras, szlaków, obiektów kulturalnych, turystycznych oraz dbałość o estetykę i czystość dróg, chodników, parkingów, przystanków PKS i PKP [Dębniwska 2002]. Wszystkie te działania powinny być zapisane w strategiach i wieloletnich programach inwestycyjnych gmin. Strategia rozwoju lokalnego jest definiowana bardzo różnie. Aby ująć najważniejsze aspekty strategii można stwierdzić, że jest to całokształt działań i decyzji podejmowanych w celu zmiany sytuacji czy osiągnięcia założonych celów. Według Koźmińskiego strategia jest koherentnym i spójnym zbiorem decyzji oraz działań zrealizowanych w określonym czasie [Koźmiński, Piotrowski 2006]. Strategia odnosi się do formułowania misji, zamierzeń i celów organizacyjnych, także do polityki i programów ich

osiągania oraz metod niezbędnych, aby strategie zostały wdrożone do osiągnięcia celów organizacji [Steiner, Miner, Gray 1986]. Według Kozłowskiego [2000], strategia rozwoju gminy to spójny system działań opierających się o wnikliwy opis rzeczywistości i wskazujących szanse i zagrożenia oraz wykaz możliwych do pojęcia alternatywnych działań zdeterminowanych czynnikami zasobowymi oraz prawno-organizacyjno-finansowymi.

Przemiany społeczno-gospodarcze związane z transformacją ustrojową w Polsce spowodowały znaczne pogorszenie się warunków życia wielu gospodarstw rolnych. Na Warmii i Mazurach szczególnie dotkliwie odczuwalne były zmiany wynikające z likwidacji wielu zakładów pracy i prywatyzacją PGR-ów, co spowodowało znaczny wzrost bezrobocia na wsi. Przemiany zachodzące w rolnictwie były z pewnością motorem wzrostu zapotrzebowania na alternatywne bądź uzupełniające źródła dochodu pochodzące z innej działalności gospodarczej niż produkcja rolna. Jedną z takich działalności jest właśnie agroturystyka. Rozwój działalności agroturystycznej przyczynia się zarówno do wzrostu dochodów gospodarstw domowych, oraz do rozwoju takich usług jak rękodzieło ludowe, przetwórstwo, handel, gastronomia, jak też do ogólnych pozytywnych zmian dla środowiska. Agroturystyka stanowi istotny element aktywizacji zawodowej ludności związanej z rolnictwem. Podjęcie działalności gospodarczej w tym zakresie stwarza możliwości pracy dla wszystkich członków rodzin użytkowników gospodarstw rolnych, a także innych osób zamieszkujących na terenach wiejskich. Istotnym atutem rozwoju przedsiębiorczości lokalnej w obrębie agroturystyki są warunki jakimi dysponują polskie samorządy gminne. Polska wieś charakteryzuje się niespotykaną w innych regionach Europy i świata kulturą lokalną, w tym szczególnym stosunkiem do tradycji, wartości ideowych i kultury. Stanowi to szczególną atrakcję w przypadku turysty poszukującego czegoś dla siebie.

Warmia i Mazury ze względu na dużą liczbę czystych jezior, duże obszary leśne i liczne zabytki są uznawane za jeden z najpiękniejszych regionów w kraju. Jak wskazuje rozwój gmin wiejskich turystycznych w porównaniu do gmin rolniczych, walory te są czynnikiem wykorzystywanym przez samorządy do rozwijania przedsiębiorczości lokalnej. Dla wielu gmin turystyka i agroturystyka są priorytetem w strategiach wieloletnich. Koncentrują swoją działalność, o czym świadczą również roczne budżety i plany działań, na tworzeniu warunków infrastrukturalnych wspierających turystykę i wypoczynek. Jak pisze m.in. Młynarczyk [2002], aby agroturystyka mogła się rozwijać, konieczne jest aktywne oddziaływanie władz lokalnych na rozbudowę infrastruktury obsługującej ruch turystyczny i wspierającej gospodarstwa agroturystyczne. Więcej środków powinny samorządy kierować na modernizację dróg, ochronę środowiska, kanalizację i oczyszczalnie ścieków, wywóz odpadów, telefonizację i Internet. Wraz z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej wzrosła szansa skorzystania przez samorządy gminne ze środków finansowych na wzmocnienie funkcji pozarolniczych obszarów wiejskich. Również bezpośrednio osoby prowadzące gospodarstwa rolne mogą korzystać ze środków UE przeznaczonych na tworzenie warunków dla rozwoju turystyki i agroturystyki. Środki te mają wspomóc rolników, domowników, małżonków rolników w podjęciu dodatkowej działalności pozarolniczej. Pomoc może być świadczona na rozwój usług turystycznych związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem.

Analizując działania podejmowane przez organy samorządu lokalnego można zauważyć niedocenaenie turystyki, a szczególnie agroturystyki w rozwoju lokalnym. Często osoby pełniące funkcje w organach samorządu gminnego traktują tę formę działalności gospodarczej, jako prywatną sprawę przedsiębiorców czy rolników. Dlatego też w

Tabela 1. Korzyści z agroturystyki dla rolników i gmin wiejskich oraz turystów

Korzyści dla rolników i gmin wiejskich	Korzyści dla turystów
Wykorzystanie wolnych zasobów	Aktywny wypoczynek
Dodatkowy dochód	Poznanie cyklu produkcji żywności
Nowe miejsca pracy	Korzystanie ze świeżej żywności
Poprawa infrastruktury wiejskiej	Kontakt ze zwierzętami
Aktywizacja społeczności wiejskiej	Uczestniczenie w życiu gospodarstwa rolnego
Integracja środowiska wiejskiego	Bezpośredni kontakt z miejscową ludnością
Kultywowanie dziedzictwa wsi	Poznanie kultury regionu
Poprawa estetyki wsi	Zdobywanie nowych umiejętności
Poznawanie innych kultur	Rozwijanie zainteresowań
Kształowanie nowych postaw	Bezpośredni kontakt z przyrodą
Promocja gmin i regionu	

Źródło: Kurek W. (red) 2008: Turystyka. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 233.

prawie lokalnym oraz dokumentach określających program działań instytucji tworzących lokalny samorząd, bardzo często nie ma regulacji związanych z tworzeniem, inicjowaniem czy realizacją zadań zmierzających do rozwoju agroturystyki. Podejmowanie działalności agroturystycznej nieśie za sobą wiele korzyści dla obszarów wiejskich, gmin, rolników i oczywiście turystów (tab.1).

Wyniki badań

W badaniach uznano, że rozwój agroturystyki w gminach Warmii i Mazur uzależniony jest przede wszystkim od charakteru gminy (rolnicza, miejska, turystyczna), warunków naturalnych (przede wszystkim powierzchni jezior i lasów) oraz działań lokalnych władz samorządowych wspierających rozwój działalności gospodarczej nakierowanej na rozwój agroturystyki. Aby uzyskać odpowiedź na pytanie, czy lokalne władze samorządowe podejmują działania wspierające rolników w tworzeniu gospodarstw agroturystycznych oraz tworzą sprzyjające warunki do rozwoju agroturystyki, przeanalizowano strategie rozwoju gmin Warmii i Mazur. Badaniom poddano strategie umieszczone w biuletynach informacji publicznej.

Gminy diagnozując swoją sytuację, wskazują przede wszystkim, że o ich szansach stanowi położenie w atrakcyjnym turystycznie obszarze Warmii i Mazur. Z drugiej strony, określając słabości, gminy wiejskie zaznaczają obszary popegeerowskie i bezrobocie strukturalne, a gminy miejskie niskie uprzemysłowienie. Wszystkie gminy wskazują na zły stan dróg i tym samym niekorzystne warunki do szybkiego przemieszczania się ludności. Analizując strategie rozwoju samorządów gminnych można zauważyć, że we wszystkich gminach planuje się przede wszystkim działania zmierzające do poprawy infrastruktury komunalnej. Gminy uznały, że o ich rozwoju zdecyduje przede wszystkim budowa dróg, oczyszczalni ścieków, zorganizowanie odbioru nieczystości stałych oraz doprowadzenie wody do wszystkich miejscowości i gospodarstw rolnych. W dalszej kolejności wymienia się inwestycje w sferze oświaty, kultury oraz działania zmierzające do poprawy atrakcyjności turystycznej gmin. W strategiach rozwoju, gminy podkreślają znaczenie rozwoju gospodarstw agroturystycznych i często poprzestają na takim stwierdzeniu. Rzadko w strategiach gmin znajdują się konkretne zapisy działań, które będą podejmowane celem rozwoju gospodarstw agroturystycznych. W gminie miejsko-wiejskiej Biała Piska i Miłakowo oraz w gminie miejskiej Szczytno wpisano, że gmina będzie udzielała pomocy rolnikom, aby utworzyli gospodarstwo agroturystyczne i pomoc ta będzie polegała na organizacji szkoleń. W Mrągowie (miasto) zaplanowano utworzenie kierunku agroturystyka w szkole ponadśredniej, a w wiejskiej gminie Mrągowo zaplanowano podnoszenie kwalifikacji przez osoby prowadzące gospodarstwo agroturystyczne. W gminach miejsko-wiejskich Miłakowo i Pisz przyjęto, że gospodarstwa agroturystyczne uzyskają ulgi w podatkach lokalnych.

Analizując strategie trzeba też wskazać gminy, w których stwierdzono, że nie występują na ich obszarze warunki do rozwoju agroturystyki. Nie ma informacji o działaniach w zakresie tworzenia warunków do rozwoju agroturystyki lub stwierdzono, że nie ma warunków do rozwoju agroturystyki w gminach miejskich Ostróda i Kętrzyn oraz w gminach wiejskich Kolno, Barciany, Elbląg, Ełk, Grunwald, Małdyty i Świątki.

W tabelach 2 i 3 zestawiono po 10 gmin rolniczych i turystycznych¹, w których w wyniku porównań wyodrębniono najwięcej zapisów (zaplanowanych działań) odnoszących się do agroturystyki. W gminach o dominującej funkcji rolniczej mniej jest propozycji działań zmierzających do rozwoju agroturystyki. Przede wszystkim wskazuje się na wspieranie (pomoc) bezpośrednio gospodarstw agroturystycznych oraz w ogóle agroturystyki w gminie. W gminach tych podkreśla się znaczenie funkcjonujących gospodarstw rolnych dla rozwoju agroturystyki. Tylko nieliczne strategie notują istnienie w gminach gospodarstw agroturystycznych oraz szansę uzyskania dodatkowych dochodów przez osoby prowadzące gospodarstwa agroturystyczne. Niewiele gmin wpisuje do strategii potrzebę rozbudowy infrastruktury niezbędnej w rozwoju agroturystyki.

W gminach turystycznych obszerniej w strategiach traktuje się rozwój agroturystyki. Prawie wszystkie gminy deklarują pomoc gospodarstwom agroturystycznym oraz potrzebę rozbudowy

¹ Gminy turystyczne wyodrębniono na podstawie: Morze M., Turystyka w województwie warmińsko-mazurskim w 2006 r., Urząd Statystyczny w Olsztynie, Olsztyn 2007; gminy rolnicze wyodrębniono na podstawie: Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich, GUS Warszawa 2007, Rolnictwo w 2006 r., Warszawa GUS 2007.

Tabela 2. Gminy rolnicze – najszerzej uwzględniające kwestię agroturystyki w strategii rozwoju

Nazwa gminy	Wybrane treści ze strategii rozwoju gminy					
	są gospodarstwa agroturystyczne	są warunki do rozwoju agroturystyki	stanowi alternatywne źródło dochodów	rozwój infrastruktury turystycznej	wspieranie rozwoju agroturystyki, promocja	wspieranie gospodarstw agroturystycznych
Banie Mazurskie	x	x			x	x
Biała Piska	x				x	x
Budry		x			x	x
Jeziorany				x	x	x
Kalinowo		x	x			x
Lelkowo		x	x		x	
Łukta		x		x		x
Miłakowo	x	x			x	x
Młynary	x	x	x	x	x	x
Srokowo	x				x	x

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3. Gminy turystyczne – najszerzej uwzględniające kwestię agroturystyki w strategii rozwoju

Nazwa gminy	Wybrane treści ze strategii rozwoju gminy					
	są gospodarstwa agroturystyczne	są warunki do rozwoju agroturystyki	stanowi alternatywne źródło dochodów	rozwój infrastruktury turystycznej	wspieranie rozwoju agroturystyki, promocja	wspieranie gospodarstw agroturystycznych
Braniewo	x			x	x	x
Gołdap	x	x	x		x	
Jedwabno	x	x	x	x	x	x
Mikołajki	x		x	x	x	x
Mragowo	x				x	x
Pisz	x	x			x	x
Ruciane-Nida	x	x				x
Stawiguda	x		x		x	x
Świątajno (szczytno)			x		x	x
Węgorzewo	x	x		x	x	x

Źródło: opracowanie własne.

infrastruktury wspierającej rozwój agroturystyki. Gminy turystyczne częściej w strategiach stwierdzają, że na ich terenie funkcjonują gospodarstwa agroturystyczne. Jednak stosunkowo rzadziej wskazują na potrzebę rozbudowy infrastruktury – prawdopodobnie jest ona lepiej rozwinięta niż w gminach wiejskich rolniczych i dlatego nie umieszczono tego problemu w strategii.

Wnioski

Analizując strategie rozwoju gmin na Warmii i Mazurach można sformułować następujące wnioski:

1. W gminach turystycznych przede wszystkim dostrzega się ważność rozwoju gospodarstw agroturystycznych.
2. Wiele gmin nie dostrzega możliwości osiągania dodatkowych dochodów przez gospodarstwa rolne oraz możliwości rozwoju lokalnego, jakie mogą wynikać z rozwoju agroturystyki.
3. W strategiach rozwoju gmin przede wszystkim stwierdza się, że gospodarstwa agroturystyczne funkcjonują na ich terenie – jednocześnie bardzo ogólnie wskazuje się potrzebę wspierania gospodarstw agroturystycznych.
4. W strategiach rozwoju gmin najczęściej pisze się o potrzebie wspierania rozwoju gospodarstw agroturystycznych, potrzebie promocji – jednak nie ma zapisów wskazujących konkretne przedsięwzięcia, terminy i odpowiedzialnych za realizację zadań zapisanych w strategiach.

Literatura

- Dębniewska M.** (red.) 2002: Rozwój agroturystyki i jej wpływ na przeobrażenia w rolnictwie i na wsi, cz.1. Wydawnictwo UWM, Olsztyn, 44.
- Kozak M.W.** 2006: Rola agroturystyki w rozwoju obszarów wiejskich. Ekspertyza dla MRiRW, 7.
- Kozłowski A.** 2000: Strategia rozwoju samorządów gminnych. WSB Piła, Piła, 14 i n.
- Koźmiński A.K., Piotrowski W.** 2006: Zarządzanie. Teoria i praktyka. PWN, Warszawa, 163.
- Krzyżanowska K.** 2005: Ekonomiczne efekty prowadzenia działalności agroturystycznej. Prace Naukowo-Dydaktyczne, z. 15. PWSZ, Krosno, 69.
- Kurek W.** (red.) 2008: Turystyka. PWN, Warszawa, 233.
- Młynarczyk K.** 2002: Agroturystyka. Wydawnictwo UWM, Olsztyn, 8, 29.
- Morze M.** 2007: Turystyka w województwie warmińsko-mazurskim w 2006 r. Urząd Statystyczny w Olsztynie, Olsztyn.
- Rocznik Statystyczny Rolnictwa i Obszarów Wiejskich. 2007: GUS, Warszawa.
- Rolnictwo w 2006 r. 2007: GUS, Warszawa.
- Sikora J.** 1995a: Agroturystyczny biznes. Oficyna Wydawnicza Ośrodka Postępu Organizacyjnego Sp. z o.o., Bydgoszcz, 8.
- Sikora J.** 1995b: Organizacja ruchu turystycznego na wsi. WSiP S.A., Warszawa, 69.
- Steiner G., Miner J., Gray E.** 1986: Management Policy and Strategy. Wydanie III. Macmillan Publ. New York, 5.
- Ustawa o podatkach i opłatach lokalnych. 1991: (Dz.U. Nr 9, poz. 31 z późniejszymi zmianami) w art. 3 ust. 1a.
- Ustawa o podatku dochodowym od osób fizycznych. 1991: (tekst jednolity – Dz.U. Nr 14, poz. 176) w art. 21, ust. 1.

Summary

Agrotourism becomes an important branch of tourism. Recently we can observe increase of demand for this form of tourism, which allow to take advantages of natural environment, production and services of the countryside. To answer the question, if local authorities take an action to support inhabitants in creation of agricultural tourism infrastructure, there were analyzed development strategies carried out by local government in Warmia and Mazury communities.

Adres do korespondencji:

dr Iwona Czaplicka-Kozłowska
 Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
 Katedra Organizacji i Zarządzania
 ul. Prawocheńskiego 3
 10-957 Olsztyn
 tel. (0 89) 524 51 75
 e-mail: iwona.kozlowska@uwm.edu.pl